

Олександр Мокрогуз

Медіаграмотність в інтегрованому курсі «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Мокрогуз О. П.

Медіаграмотність в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Навчально-методичний посібник / О. П. Мокрогуз / За редакцією В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. — 36 с.

ISBN 978-966-2123-85-2

Посібник містить аналіз методичного потенціалу типових освітніх програм та підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ» НУШ для початкової школи з точки зору формування медіаінформаційної грамотності. Автор пропонує серію методичних матеріалів для вчителя та численні ідеї завдань, що можуть бути використані під час занять в початковій школі.

Книжка розрахована на вчительок та вчителів, які прагнуть урізноманітнити свої заняття, зробити їх більш цікавими для учнів, розвивати не лише предметні компетентності, але й медіаграмотність.

Виготовлення цього посібника стало можливим завдяки фінансовій підтримці Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), що була надана через проект «Медійна програма в Україні», який виконується міжнародною організацією Internews. Ця програма зміцнює українські медіа та розширює доступ до якісної інформації. Зміст матеріалів є виключно відповідальністю громадської організації «Академія української преси» та не обов'язково відображає точку зору USAID, уряду США та Internews.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Internews
Local voices. Global change.

Академія Української Преси

АУП висловлює подяку Роману Шияну, натхненнику НУШ,
за співпрацю з інтеграції медіаосвіти в навчальні матеріали НУШ-2

ЗМІСТ

Аналіз методичного потенціалу типових освітніх програмах та підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ» НУШ	4
Додаток для вчителів «Що таке інформація»	17
Додаток для вчителів «Правдива чи неправдива інформація»	24
Додаток для вчителів «Безпечний інтернет»	27
Додаток для вчителів «Про авторське право»	28
Глосарій. Основні терміни та їх означення	33
Про автора	35

АНАЛІЗ МЕТОДИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТИПОВИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ТА ПІДРУЧНИКІВ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» НУШ

Сучасна дитина живе у світі, яким керує інформація, і має справу з інформаційним простором з найменшого віку. Тому надважливим вмінням сьогодення є вміння «працювати з інформацією».

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті. **Державний стандарт початкової загальної освіти** визначає, що саме мають знати й уміти учні по закінченню певного циклу навчання (2 та 4 класи), окреслює засади та принципи навчально-виховного процесу. Інформатична освітня галузь ставить завдання навчити учня вмінню шукати, подавати, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати дані, критично оцінювати інформацію для розв’язання життєвих проблем.

У стандарті медіаосвітній аспект представлений як у першому, так і другому циклі. В розділі «Пошук, подання, перетворення, аналіз, узагальнення та систематизація даних, критичне оцінювання інформації для розв’язання життєвих проблем» учень має навчитися критично оцінювати інформацію з різних джерел. У 2 класі це стосується вміння розрізняти правдиві та неправдиві твердження, здобуті з різних джерел, а в 3–4 класах – висловлювати припущення про достовірність інформації, отриманої з цифрових джерел, розрізняти факти і судження. Розділ галузі «Усвідомлення наслідків використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього світу та сталого розвитку, дотримання етичних, міжкультурних і правових норм інформаційної взаємодії» повністю стосується формування медіаінформаційної грамотності.

Для відповідального використання інформаційних технологій у повсякденному житті та захисту себе і свого інформаційного простору учень/учениця 2 класу на заняттях «Інформатики» має навчитися дотримуватися правил та розповідати дорослим про проблеми, пов’язані з захистом власного інформаційного простору. В 3–4 класах рівень компетентності дозволить йому/їй відповідально використовувати технології для власної безпеки, регулювати власний час роботи з цифровими пристроями, обговорювати різні наслідки використання інформаційних технологій у школі, на вулиці, вдома тощо.

У 2 класі, дотримуючись норм соціальної міжкультурної та міжособистісної взаємодії, учні мають сформулювати повагу до приватності повідомлень, толерантно ставитися до відмінностей культур, традицій і різних думок. У 3–4 класах вони вже усвідомлюють відповідальність за свою діяльність в інтернеті; рекомендують цікаві та безпечні сайти своїм друзям.

Дуже важливо дотримуватися норм правової взаємодії. Прищеплення поваги до авторського права починається в 2 класі, коли учні мають зазначати власне авторство робіт, медіатекстів і поважати авторство інших осіб. У 3–4 класах знання про корисні та безпечні сайти мають бути розширені. Учні знайомляться з правилами використання власних і чужих творів та формують обов’язкову навичку дотримання цих правил.

У типових освітніх програмах ці положення деталізовано.

У програмі, створеній під керівництвом О. Савченко, аспект медіаінформаційної грамотності для 2 класу закладений у змісті «Навколишній світ та інформація. Види інформації за способом подання», коли обов’язковим стає вміння пояснювати та наводити приклади значення інформації для життя людини, себе особисто, приклади інформації різних видів: текстової, графічної, звукової тощо, розрізняти правдиву і неправдиву інформацію, припущення і фантазію, використовувати мережі для отримання інформації та спілкування під контролем дорослих.

У програмі, створеній під керівництвом Р. Шияна, учень/учениця у 2 класі має навчитися робити висновки щодо виду інформації та способу її сприйняття, цікавитися походженням інформації, виокремлювати факти в текстах і повідомленнях, розпізнавати в тексті хибні чи правдиві висловлювання, розрізняти припущення і фантазію, правду і неправду в простих медіатекстах, робити власні припущення стосовно розвитку подій.

За програмою, створеною під керівництвом О. Савченко, в 3 класі учень/учениця розширює свої знання про значення інформації та розрізняє види інформації за способом подання, використовує мережі для отримання достовірної інформації та спілкування, висловлює припущення про достовірність інформації, взятої з цифрових та інших джерел, дотримується правил використання власних і чужих творів, виявляючи повагу до авторства інших осіб. У 4 класі медіаінформаційний аспект, що формувався в попередньому класі, продовжує поглиблюватись. Зокрема, учні мають уміти розрізняти факти і судження.

За програмою, створеною під керівництвом Р. Шияна, в 3–4 класах складник медіаінформаційної грамотності також поглиблюється. Учні продовжують формувати критичне мислення, результатом якого має стати вміння розрізняти істинні та хибні висловлювання, порівнювати тексти з хибною та правдивою інформацією, розпізнавати факти та судження в життєвих ситуаціях, розуміння того, що в інтернеті розміщують повідомлення люди з різними намірами, зокрема і з комерційною метою. Від учнів також очікують, що вони навчатимуться знаходити інформацію, ідентифікувати час її розміщення, визначати джерела, потрібні для її підтвердження чи спростування, а в разі сумніву шукати підтвердження з різних джерел. Учні наприкінці другого циклу матимуть сформовані навички, щоб цитувати та вказувати джерела запозичених ідей чи матеріалів, визначати, чи вказано автора, загалом шанувати права творців інформаційних продуктів.

Інформатична освітня галузь відображено в підручниках для 2 класу «Я досліджую світ».

Наведемо список авторських колективів, у чиїх підручниках простежується детальне звернення до цієї освітньої галузі, та за якою Типовою освітньою програмою вони написані:

- М. Вашуленко, Г. Ломаковська, Т. Єресько, Й. Ривкінд, Г. Проценко (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом Р. Шияна);
- М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко);
- Н. Морзе, О. Барна (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко);
- О. Іщенко, О. Ващенко, Л. Романенко, О. Кліщ (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом Р. Шияна);
- О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом Р. Шияна);
- І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко);
- В. Вдовенко, Н. Котелянець, О. Агєєва (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко).

У підручнику, автори якого – М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька, звернена увага учнів на те, як ми отримуємо інформацію, які є способи подання інформації, які дії ми можемо виконувати щодо інформації, які є пристрої для роботи з інформацією, що інформація буває правдивою і неправдивою.

У підручнику «Я досліджую світ» (частина 1), автори якого – М. Вашуленко, Г. Ломаковська, Т. Єресько, Й. Ривкінд, Г. Проценко, кількома реченнями розглядається світ інформації, подається означення інформації та як вона сприймається, якою має бути інформація та які дії ми можемо виконувати з нею. У другій частині підручника опрацьовується етикет спілкування та атрибути

безпеки в інтернеті, схема пошуку інформації в інтернеті, зокрема про Україну, як можна захистити своє приватне життя.

У підручнику Н.Морзе, О.Барни медіаінформаційний аспект висвітлено в першому розділі «Інформація». Автори спрямовують учнів на те, щоб вони знали, що таке інформація, її значення, як можна отримати інформацію, які бувають її різновиди, що таке правдива і неправдива інформація, як її можна розрізнити, як правильно спілкуватися та обмінюватись інформацією, зокрема в інтернеті.

О. Іщенко, О. Ващенко, Л. Романенко, О. Кліщ формування медіаграмотності проводять на окремих прикладах розуміння правдивих і хибних висловлювань, особистої інформації. Пропедевтичні способи декодування інформації демонструються на конкретних рекламних зразках, афішах тощо. В розділі «Ви – автор. Плагіат» надаються початкові знання про авторське право. Також автори не оминули питання пошуку інформації, безпеки в інтернеті.

О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко в підручнику «Я досліджую світ» (частина 1) зупиняються на способах передавання повідомлень, значенні інформації, порівнянні фактів зі здогадками. Тут є приклади, на яких учні вчаться розуміти ту чи іншу інформацію у формі інфографіки, формуються вміння з декодування інформаційних повідомлень.

І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов у своєму підручнику повідомляють, що таке інформація, як з нею працювати (зберігати, передавати, захищати) і які є її види. Змістовний є пункт підручника «Використання мережі Інтернет для отримання інформації та спілкування. Правдива і неправдива інформація».

В. Вдовенко, Н. Котелянець, О. Агеєва на самому початку підручника помістили розділ «Навколишній світ та інформація», що має відомості про те, що таке інформація та яке її значення в нашому житті. Автори звертають увагу на види інформації: звукову, текстову та графічну. Крім того, інформація означається як правдива, несвоєчасна, фантастична. Один з пунктів – «Дії з інформацією», з якого учні дізнаються про її сприйняття, опрацювання, збереження, передавання.

Розуміння інформації в цих підручниках подається через теоретичний матеріал та практичні завдання.

У більшості підручників термін «інформація» представлений як сукупність відомостей, що люди отримують через нюх, зір, слух, смак, дотик. Це подається через ряд зображень (малюнків, схем, інфографіки тощо). Сприймання інформації через органи чуття – підґрунтя значень видів інформації. На цьому, наприклад, наголошують автори підручників М. Вашуленко, Г. Ломаковська, Т. Єресько, Й. Ривкінд, Г. Проценко; М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька, Н. Морзе, О. Барна, І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов, В. Вдовенко, Н. Котелянець, О. Агеєва.

Позитивною є наявність запитань стосовно того, що таке інформація. Наведемо приклади таких запитань.

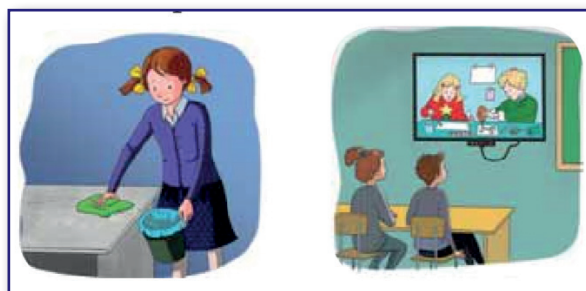
Як людина сприймає інформацію? Яку інформацію за способом сприйняття ти отримуєш протягом дня? Наведи приклади. Яку інформацію я можу отримати в школі, на своєму подвір'ї, у парку, вдома? **Що нового я можу дізнатися за допомогою мобільного телефона?** Якого виду інформацію ти сприймаєш найкраще у школі, під час екскурсії, вдома? Чому, на твою думку, так відбувається? За допомогою чого людина отримує інформацію? Яку інформацію можна отримати, спостерігаючи за природою? **Як тобі в цьому допоможе комп'ютер?**

Ілюстрації небагатьох підручників надають можливості вчителю розширити пізнавальний інтерес учнів у контексті медіаграмотності. Як приклад, наведемо ілюстрації з підручника Н. Морзе, О. Барни із запитаннями до них.

Чи можу я навчатися без інформації?

*Н. В. Морзе «Я досліджую світ» : підруч. для 2 кл. закладів загальної середньої освіти. Частина 2 /
Н. В. Морзе, О. В. Барна. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. – С. 6.*

Яку інформацію ти отримав або отримала з малюнків?

*Н. В. Морзе «Я досліджую світ» : підруч. для 2 кл. закладів загальної середньої освіти. Частина 2 /
Н. В. Морзе, О. В. Барна. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. – С. 14.*

Зміст більшості підручників спрямований різними шляхами виконати вимоги Державного стандарту та програм – вміти шукати, подавати, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати дані, критично оцінювати інформацію. Це відбувається через вміння пояснювати та наводити приклади значення інформації для життя людини. Як, скажімо, це подається в підручнику авторства: О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко.

Волощенко О. В. *Я досліджую світ : підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. – Київ : Світич, 2019. – С. 14.*

Водночас не завжди в підручниках є авторський текст і завдання, спрямовані на формування медіаінформаційної грамотності учнів початкової школи в контексті вимог стандарту і програм.

Особливо це стосується «вміння розрізняти правдиві та неправдиві твердження» (Державний стандарт), «виокремлювати факти в текстах і повідомленнях, розпізнавати в тексті хибні чи правдиві висловлювання, розрізняти припущення і фантазію, правду і неправду у простих медіатекстах» (програма авторів під керівництвом Р. Шияна), «розрізняти правдиву і неправдиву інформацію, припущення і фантазію» (програма авторів під керівництвом О. Савченко).

Наведемо приклади наявності у змісті підручників такої інформації.

У підручнику «Я досліджую світ. 1 частина», автори (І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов) наголошують, що під час роботи з інформацією важливо розрізняти правдиві та неправдиві висловлювання (істинні й хибні), і пропонують учням навести приклади правдивих і неправдивих висловлювань, скласти невелике фантастичне оповідання і розказати його друзям.

О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко пропонують визначити хибність та істинність певних тверджень та висловлювань, що стосуються Сонця, території парку.

У підручнику «Я досліджую світ. 2 частина» автори О. Іщенко, О. Ващенко, Л. Романенко, О. Кліщ пропонують учням, прочитавши висловлювання, пояснити, які висловлювання істинні, а які хибні, дібравши свої приклади до кожної групи.

В. Вдовенко, Н. Котелянець, О. Агеева також формують вміння відрізняти правдиву інформацію від неправдивої: «Інформація буває правдивою й неправдивою; своєчасною та несвоєчасною; фантастичною; такою, у якій висловлено припущення». Їхні завдання побудовані на аналізі: уривку з казки «Коза-Дереза» (Як дід дізнався про правдиву інформацію?), гри «Правда і неправда»

(Серед поданої інформації визнач правдиву та неправдиву), уривку з казки, яку до того ж потрібно назвати, виконавши певні мисленнєві дії (Чи правдиву інформацію повідомила Лисиця?).

Підручник Н. Морзе, О. Барни містить значний фрагмент тексту з усіх підручників щодо верифікації правдивості інформації. На початку розділу автори визначають мету стосовно цього: як відрізнити правдиву інформацію від неправдивої; чому важливо подавати правдиву інформацію.

Вони наголошують: «Інформація може бути правдивою й неправдивою. Правдива інформація – це така, за допомогою якої описують існуючі насправді події, предмети, явища. Неправдива інформація про щось або про когось не відповідає дійсності. Правдивість інформації можна визначити різними способами: прочитати відомості в енциклопедії, запитати поради в рідних або вчителя, провести спостереження або експеримент. Неправдива інформація може зашкодити. Щоб цього не сталося, важливо особисто перевіряти її та не поширювати неправдиві відомості. Неправдиву інформацію можуть передати ненавмисно, наприклад, висловити припущення, яке не підтверджене або його неможливо підтвердити».

У підручнику наведено запитання і завдання для перевірки засвоєння поданої інформації і формування певних вмінь: яку шкоду тобі може заподіяти неправдива інформація про погоду й напрямок руху? Розглянь малюнки. Як визначити, чи зображені фрукти їстівні? Дізнайся, чи правдиве зображення.

В іншому підручнику М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька зазначають, що інформація буває правдивою і неправдивою. «Відомі випадки, коли розповсюджується неправдива інформація, наприклад мережею Інтернет. Така інформація може зашкодити тобі, іншим людям. Тому отриману інформацію слід ретельно перевіряти». На прикладі роботи світлофора автори запитують учнів: «Поміркуй, яка інформація передається, чи є вона правдивою».

Як бачимо, автори на пропедевтичному рівні прагнуть формувати в учнів критичне мислення.

Підручники «Я пізнаю світ» для другого класу містять матеріал, пов'язаний з захистом власного інформаційного простору учня.

О. Іщенко, О. Ващенко, Л. Романенко, О. Кліщ у першій частині підручника звертаються до поняття кібербулінгу, який вони означають як цькування в інтернеті. Вони дають поради, як уникнути кібербулінгу: обережніше особисту інформацію і звертатися по допомогу до батьків, якщо отримали образливе повідомлення. У другій частині підручника наголошується, що не вся інформація «призначена для дітей і не вся безпечна. Користуватися інтернетом можна лише з дозволу дорослих. Вони допоможуть знайти цікаві й безпечні сайти». Автори пропонують обговорити певні ситуації.

- На екрані комп'ютера заблимав напис: «Ви виграли мільйон! Щоб отримати виграш, введіть дані банківської картки». Ви знаєте, де взяти картку вашого тата.
- Ви хочете завантажити нову гру. Вас просять ввести ім'я, адресу, номер телефона.

Н. Морзе, О. Барна виділили окремий пункт у підручнику «Чи правильно я обмінююсь інформацією?», де звертають увагу на те, що відбувається під час спілкування; як можна використати мережу для обміну інформацією; про що не можна повідомляти сторонніх. Окремо увагу учнів привертають до роботи в інтернеті. Автори наголошують, що «під час спілкування не можна повідомляти стороннім людям особисту інформацію». У підручнику міститься завдання «Визнач, яку інформацію можна передавати в мережу, а яку — ні».

У другій частині підручника «Я пізнаю світ», автори якого – М. Вашуленко, Г. Ломаковська, Т. Єресько, Й. Ривкінд, Г. Проценко, подаються правила спілкування в соціальних мережах «Етикет спілкування в Інтернеті»: зокрема, не брати участі в обговореннях агресивного характеру, не спілкуватися з незнайомцями, бути чемним та інші, що сприяють формуванню безпечної поведінки в мережі. Автори дають поради, як захистити своє приватне життя в інтернеті, коли цькують (булінг) чи залякують у кіберпросторі. Це стосується, як і у попередніх авторів, захисту приватної інформації, звернення до дорослих за порадою.

У підручнику, автори якого – І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська, Л. Пономарьова, О. Антонов, зазначено, що учень має працювати в інтернеті під наглядом дорослих, виконувати всі правила техніки безпеки під час роботи за комп'ютером. Вони застерігають, що в мережі на учня «можуть чатувати небезпеки: втрата особистої інформації, кіберзлочинці, кібербулінг тощо» і просять знайти означення цих термінів. Інтернет, наголошують автори підручника, може містити небезпечну інформацію: «Інтернет – це зона вільного доступу, тому довіряти всьому, що публікують у мережі, не варто».

Інформатична освітня галузь знайшла подальше своє відображення в підручниках для 3 класу «Я досліджую світ».

Наведемо список авторських колективів, підручники яких загальнодоступні для освітніх закладів і в яких простежується детальне звернення до цієї освітньої галузі:

- Н. Морзе, О. Барна (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко);
- М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко);
- О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом Р. Шияна);
- Т. Воронцова, В. Пономаренко, І. Гарбузюк, О. Хомич, Н. Андрук, К. Василенко (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом Р. Шияна);
- Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич (Типова освітня програма колективу авторів під керівництвом О. Савченко).

У підручнику «Я досліджую світ» (2 частина) Н. Морзе, О. Барна формування медіаінформаційної грамотності продовжується через зміст розділу 1 «Інформація». Автори не тільки повторюють те, з чим знайомились учні у 2 класі, але й розширюють рівень їхньої компетентності в цій галузі. Зокрема, це стосується значення інформації для особистого життя дитини. Вони ставлять завдання учням: «Відсутність якої інформації впливає на прийняття рішень дітей на малюнках? Назви власні приклади значення інформації для твого життя чи життя твоїх рідних».

У підручнику в обіг вводяться поняття «джерело інформації», «носії інформації» на пропедевтичному рівні. В учнів закладається розуміння «медіатексту». «Інформація передається за допомогою повідомлень... Усні повідомлення подаються за допомогою звуків, а письмові – тексту, малюнків, зображень, схем... Іноді при поданні повідомлення використовують декілька способів одночасно — комбіновані повідомлення». Формування медіакомпетентності відбувається також за допомогою виконання відповідних вправ. Автори наголошують на тому, яким має бути такий медіатекст – «Отримувач може прийняти тільки доступне та зрозуміле йому повідомлення». Запроваджуючи термін «носії інформації», як будь-який предмет, що містить інформацію та може тривалий час зберігати її, вчитель може формувати поняття «медіазасоби».

Наприкінці розділу Н. Морзе та О. Барна звертаються до теми «Як знайти достовірну інформацію в Інтернеті?». Важливий зміст щодо достовірності інформації, яку вони означають як інформацію, що описує правдивий стан об'єктів. Недостовірна інформація може завдати шкоди: «Шукаючи потрібну інформацію, ти можеш потрапити в небезпечну ситуацію: повірити неправдивій рекламі, знайти некоректне зображення, прочитати неперевірені відомості». Базові навички визначення правдивості інформації закріплюються завданням: «Досліди, яка інформація може бути достовірною. Визнач, які засоби пошуку варто використати, щоб перевірити достовірність інформації в Інтернеті».

Дотримання вимог Державного стандарту та програм помітно і щодо поглиблення компетентності в сфері безпечної поведінки в інтернеті. Як приклад, наведемо завдання з підручника.

Морзе Н. В. *Я досліджую світ. Підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Частина 2* // Н. В. Морзе, О. В. Барна. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. – С. 47.

Отже, закладається розуміння наявності в медіатекстах фейків та маніпуляцій і які загрози вони несуть.

Учні також ознайомлюються з правилами використання власних і чужих творів і формують обов'язкову навичку дотримання цих правил. «<...> автор є власником створених текстів, фото, відео та іншої інформації. Автор користується авторським правом і може надавати в мережу свої твори як безкоштовно, так і за плату. Якщо ти використовуєш чужі матеріали, не забувай у кінці своєї роботи зазначати перелік використаної літератури та сайтів, їх авторів. Так само мають вчиняти всі, хто буде використовувати інформацію, яку ти розмістиш в інтернеті».

Зазначимо, що в підручнику дотримано алгоритму організації формуального оцінювання учнів, зокрема поставлення об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей, рефлексії тощо.

М. Корнієнко, С. Крамаровська, І. Зарецька у своєму підручнику нагадують, що вивчали учні у 2 класі, зокрема способи сприйняття інформації. Учні знайомляться з новим поняттям – «повідомленням», а також з поняттям «носії повідомлення». В контексті медіаінформаційної грамотності автори вказують, що з виникненням писемності стало зручно зберігати інформацію у вигляді текстових повідомлень.

Актуальним є завдання на визначення носіїв повідомлень, аналізу інформації. Формуванню медіаінформаційної компетентності слугує завдання, яке формує навичку декодування, критичного аналізу медіатексту.

ВИКОНУЄМО ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ

Завдання: проаналізувати інформацію за способом сприйняття.

Порядок виконання

1 Розглянь зображення. Поміркуй, яку інформацію за способом сприйняття отримують діти. Поясни свою відповідь.

2 Зроби висновок: яку інформацію за способом сприйняття ми отримуємо, за допомогою яких органів чуття.

Корнієнко М. М. *Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.)* : Ч. 2 / М. М. Корнієнко, С. М. Крамаровська, І. Т. Зарецька. – Харків : Вид-во «Ранок», 2020. – С. 10.

Підручник нагадує учням, що вони вивчали у 2 класі: які дії виконуються з інформацією, хто/що є джерелом інформації та приймачем і наголошують, що «деяка інформація може виявитися неправдивою. Отже, потрібно ретельно перевіряти отриману інформацію». Крім того, «інформація має бути зрозумілою, своєчасною, корисною, правдивою (достовірною)». Автори з допомогою наведених вправ дають можливість учням формувати такі навички.

Для закріплення вивченого розділу «Інформація та повідомлення» автори підручника ставлять запитання: «Які дії можна виконувати з інформацією? Які властивості повинна мати інформація, щоб нею можна було скористатися?» та пропонують виконати «Творче завдання. Наведи приклад інформації, яка є: 1) корисною для одних і некорисною для інших; 2) зрозумілою для одних і незрозумілою для інших».

Дуже важливо, що учні в подальшому знайомляться з терміном «декодування», який характеризується на сторінках підручника як «перетворення закодованих повідомлень у зрозумілий вигляд». Це дозволяє вчителям застосувати його в процесі критичного аналізу медіатекстів.

Розділ «Безпека Інтернету» знайомить учнів з правилами безпечного користування інтернетом: зокрема, не розголошувати своїх особистих даних, інформації про своїх близьких, не погоджуватися на зустрічі з незнайомими людьми без дозволу батьків, повідомляти батьків або вчителів про отримання інформації, яка налякала або збентежила тебе. Творче завдання – розроблення власних правил безпечного користування інтернетом для себе і своїх близьких.

Відповідно до вимог Державного стандарту та програм, учні знайомляться з основами авторського права. Формується повага до творчої діяльності інших людей і до правил, що оберігають цю працю. З метою формування певних навичок, учні відповідають на запитання та виконують ряд завдань.

Підручник «Я досліджую світ. 1 частина» О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко пропонує вправу для формування медіаінформаційної грамотності. Автори пропонують вставити пропущені дієслова в речення, що становлять правила безпечної поведінки в інтернеті.

6. Ярослав багато часу проводить за комп'ютером, шукаючи цікаву інформацію. Яких правил безпечної роботи в інтернеті має дотримуватися хлопчик? Віднови їх усно.

- ✱ Не ... незнайомцям особистої інформації.
- ✱ Не ... програми, музику та інші файли без дозволу батьків.
- ✱ Не ... за посиланнями, адресанти яких тобі не відомі.
- ✱ Не ... на листи та смс-повідомлення незнайомців, не зустрічайся з незнайомцями.
- ✱ Не ... невідомі тобі файли.
- ✱ Не ... свої паролі.

Обговоріть у групах, чим зумовлені такі правила.

Слова для довідки: повідомляй, переходи, завантажуй, відкривай, надсилай, відповідай, повідомляй.

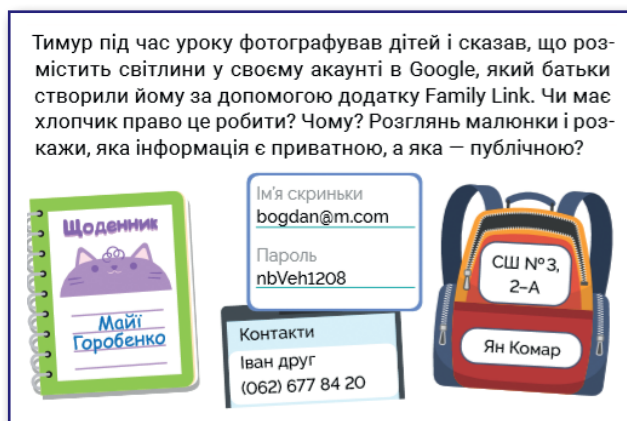
Волощенко О. В. *Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С Остапенко. – Київ : Світич, 2020. – С. 65.*

Наприкінці, у словнику подають означення термінів «блогер», «буклет», «маркетолог», що також пов'язані з освітою щодо медіаінформаційної грамотності.

У другій частині підручника автори розміщують пораду учневі перевіряти інформацію і звертатися по допомогу до дорослого, що накладає обов'язки на вчителя бути обізнаним з тим, як працюють маніпуляції, зокрема в медіатекстах.

Автори підручника розширюють базові знання учнів про технічні професії, пов'язані з медіа, на прикладі роботи телебачення.

Цікаве тут завдання на визначення приватної та публічної інформації.

Волощенко О. В. *Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2 /*
О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. – Київ : Світич, 2020. – С. 54.

Завдання на перевірку достовірності інформації змушує учня відповісти на запитання щодо інформації знайденої в інтернеті, «Чи можна вважати її достовірною? Чому?», провівши власну перевірку. Самостійний пошук інформації формує критичне ставлення до запропонованих повідомлень.

Формування навичок пошуку та добору інформації продовжується за допомогою завдання про те, які джерела знадобляться для повідомлення про гетьмана Б. Хмельницького.

Навички журналістської роботи простежуються в такому завданні про Н. Яремчука.

4. Довідайся, чим прославився Назарій Яремчук. Для цього ти можеш:

- ☀ знайти інформацію в інтернеті;
- ☀ запитати в дорослих;
- ☀ подивитися телепередачу;
- ☀ прочитати статтю в газеті.

Волощенко О. В. *Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2 /*
О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко. – Київ : Світич, 2020. – С. 120.

У першій частині свого підручника Т. Воронцова, В. Пономаренко, І. Гарбузюк, О. Хомич, Н. Андрук, К. Василенко розширюють знання учнів про значення інформації та вчать розрізняти види інформації за способом подання на прикладі застосування інфографіки, яку вони означають як «подання інформації у вигляді малюнків, схем, символів». Це, на їхню думку, допомагає краще розуміти і легше запам'ятовувати інформацію. Цьому також сприяє ряд завдань.

Вміння добирати інформацію та виявляти її основні маркери формується під час виконання завдання про з'ясування примітних особливостей шкіл у різних куточках світу: яка школа вас здивувала найбільше, в якій із них ви хотіли б навчатися.

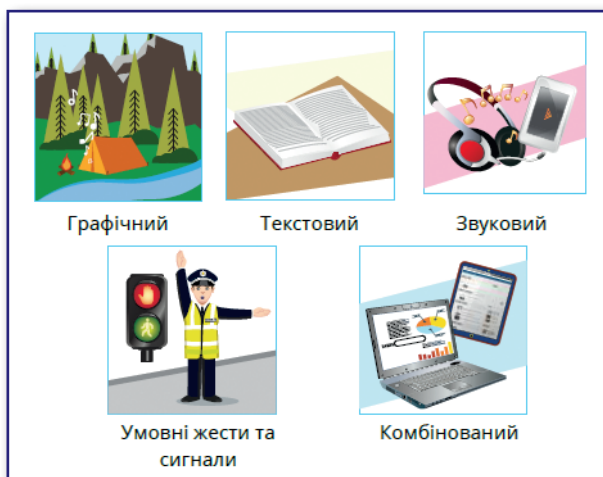

Я досліджую світ : підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Гарбузюк, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. – Київ : Видавництво «Алатон», 2020. – С. 16.

Автори підручника запроваджують поняття «інформаційні процеси», дії щодо інформації, від отримання, збереження до її опрацювання і передавання. Закріпленням слугують завдання на формування в учнів відповідних навичок.

На пропедевтичному рівні учні також ознайомлюються зі способами подання інформації.

Розгляньте малюнок і назвіть способи подання повідомлень.

Я досліджую світ : підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Гарбузюк, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. – Київ : Видавництво «Алатон», 2020. – С. 44.

Учні опрацьовують правила спілкування в інтернеті, складники яких такі: запитуйте дозволу людей, фото яких хочете опублікувати в інтернеті; пам'ятайте про авторське право. Водночас бажано було б розкрити і розширити поняття авторського права, а не лише згадати назву цього поняття.

З допомогою запитань учні з'ясовують нове для себе поняття, яке використовують автори, – носій інформації.

Які носії інформації зображено на малюнках? Які з них давні, а які — сучасні?

Я досліджую світ : підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, І. В. Гарбузюк, О. Л. Хомич, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. – Київ : Видавництво «Алатон», 2020. – С. 61.

У другій частині підручника «Я досліджую світ» для 3 класу Т. Воронцова, В. Пономаренко, І. Гарбузюк, О. Хомич, Н. Андрук, К. Василенко продовжують формування медіаінформаційної грамотності за засадами, визначеними в першій його частині.

Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич продовжують освіту з медіаінформаційної грамотності, визначену Державним стандартом і програмою. Зокрема, це стосується понять «інформація», «інформаційні процеси», «джерела інформації». Опрацювання цих понять проводиться за допомогою відповідних завдань і запитань на кшталт: Якою може бути інформація, що нею обмінуються люди? Хто (що) ще може бути джерелом інформації? Автори підручника «Я досліджую світ» згадують про важливість розуміння корисної та шкідливої інформації, подають означення інфографіки як «представлення інформації у вигляді малюнка, схеми, графіка, моделі».

Введення в обіг на пропедевтичному рівні поняття «декодування» сприяє формуванню в учнів розуміння складності інформації, її певної закритості та необхідності розшифровування для всебічного розгляду.

Автори наголошують, що існують хибні та істинні висловлювання, змушуючи учнів подумати над запитанням: чи можна довіряти всій інформації, що є в інтернеті.

Дуже важливе запровадження поняття «**фейк**» як повідомлення, у якому частково або повністю нема правдивої інформації.

Вони дають поради учням, як відрізнити правдиву інформацію від фейкової, що робить зміст підручник дуже актуальним:

- Звертайте увагу на джерело інформації.
- Читайте весь матеріал.
- Перевірте, хто автор.
- Перевірте дату публікації.
- Це точно не жарт?
- Послухайте думку дорослих.

Запитання, які має поставити вчитель – які новини фейкові? з яких джерел інформації можуть надходити фейкові новини? чи можуть завдати шкоди фейкові новини? – потребують наведення конкретних прикладів учнями або вчителем.

Наведемо уривок з підручника, що якісно відрізняє його від інших підручників у контексті освіти з медіаграмотності, але потребує розширення вчителем учнівських компетентностей.

Висновок

Фейкові новини дуже схожі на справжні. Навіть професіонали не завжди можуть відрізнити їх від справжніх. Вони можуть завдавати шкоди людям. Навчайтеся, будьте пильними та бережіть власний інформаційний простір!

Чи знаєте ви, що... поширюється швидше: правда чи брехня?

У 2018 році журнал Science опублікував дослідження щодо поширення правдивої та неправдивої інформації. Виявилося, що неправдива інформація поширювалася швидше за правдиву. Що оригінальнішою та емоційнішою була новина, то охочіше ділилися нею користувачі.

Гільберг Т. Г. *Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х ч.): ч. 1* / Гільберг Т. Г., Тарнавська С. С., Грубіян Л. В., Павич Н. М. – Київ: Генеза, 2020. – С. 34.

Автори також формують вміння з пошуку необхідної інформації за допомогою значної кількості завдань на пошук інформації з доступних джерел на ту чи іншу тему.

Поняття «авторського права» розкривається через повагу до інтелектуальної праці кожного. Плагіат визнається крадіжкою. «Плагіат – це оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору». Наявність порад щодо того, як уникнути плагіату, робить текст підручника важливим у контексті медіаінформаційної грамотності. Серед таких порад – звертатися до різних джерел пошуку інформації та посилатися на такі джерела, поважаючи думки та ідеї інших людей.

Відповідно до нормативних вимог, у першій частині підручника розкриваються засади безпечної поведінки в інтернеті, наприклад основні джерела небезпеки в ньому. Тут є типові завдання «Як потрібно діяти, щоб не потрапити в пастку до злоумисників?» зі складанням певних порад одноліткам та опрацюванням правил безпечної поведінки в інтернеті.

У другій частині підручника для 3 класу «Я досліджую світ» Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич продовжують за допомогою значної кількості завдань формувати вміння з пошуку необхідної інформації. Згадується, що таке публічна та приватна інформація, та з'являються нові поняття – «безпека інформації», «конфіденційна інформація».

Деякі висновки

Аналіз підручників «Я досліджую світ» для початкової школи, які охоплюють матеріал інформаційної освітньої галузі, демонструє прагнення вчителів ввести учнів у світ інформації, в якому безпосередньо живуть учні. Для цього використовуються різноманітні дидактичні способи. Завдання і запитання враховують вікові особливості в роботі з досить новим для учнів змістом, що стосується критичного ставлення до інформації.

У кожному підручнику автори використовують оригінальні вправи, виявляючи власний погляд на проблематику отримання, опрацювання, розповсюдження інформації тощо. Тому вчитель початкових класів дістає можливість використовувати методичний потенціал усіх підручників, рекомендованих МОН України, про які йшлося вище. Це сприятиме ефективності формування медіаінформаційної грамотності учнів початкової школи.

Додаток для вчителів «ЩО ТАКЕ ІНФОРМАЦІЯ»

Інформація – дані про навколишній світ, які можна зберігати, перетворювати, передавати і використовувати. Робота з інформаційними потоками дуже важлива для дітей.

Кожну людину в світі оточує море інформації різних видів. Прагнення зафіксувати, зберегти надовго своє сприйняття інформації було завжди властиве людині.

Людина повсякчас прагнула мати можливість поділитися своєю інформацією з іншими і знайти надійні засоби для її передавання і довготривалого зберігання. Для цього натепер винайдено безліч способів зберігання інформації і її передавання на великі відстані.

Основні види інформації за формою представлення, способами кодування і зберігання, що має найбільше значення для інформатики:

- графічна або образотворча – перший вид, для якого був реалізований спосіб зберігання інформації про навколишній світ у вигляді наскальних малюнків, а пізніше у вигляді картин, фотографій, схем, креслень на папері, полотні, мармурі тощо, що зображують реальний світ;
- звукова (акустична) – світ навколо нас сповнений звуків і завдання їх зберігання і тиражування було розв'язане з винаходом звукозаписувачів у 19 столітті; її різновид – музична інформація; для цього виду винайдено спосіб кодування з використанням спеціальних символів, що робить можливим зберігання її аналогічно до графічної інформації;
- текстова – спосіб кодування мови людини спеціальними символами, знаками, літерами, при цьому різні народи мають різні мови і використовують різні набори для її відображення; особливо великого значення цей спосіб набув після винаходу паперу і книгодрукування;
- числова – кількісна міра об'єктів і їх властивостей в навколишньому світі; особливо велике значення набула з розвитком торгівлі, економіки і грошового обміну; аналогічно до текстової інформації для її відображення використовується метод кодування спеціальними символами – цифрами, самі ж системи кодування (числення) можуть бути різними;
- відеоінформація – спосіб збереження «живих» картин навколишнього світу, що з'явився з винаходом кіно.
- тактильна – інформація, для якої досі не винайдено способів кодування і зберігання.

Завдання

1. Порахуйте, скільки є текстових заголовків і візуальних об'єктів на зображенні титульної сторінки газети.

Джерело: <https://www.indiamags.com/media/catalog/product/c/h/child-friendly-news.jpg>.

Завдання

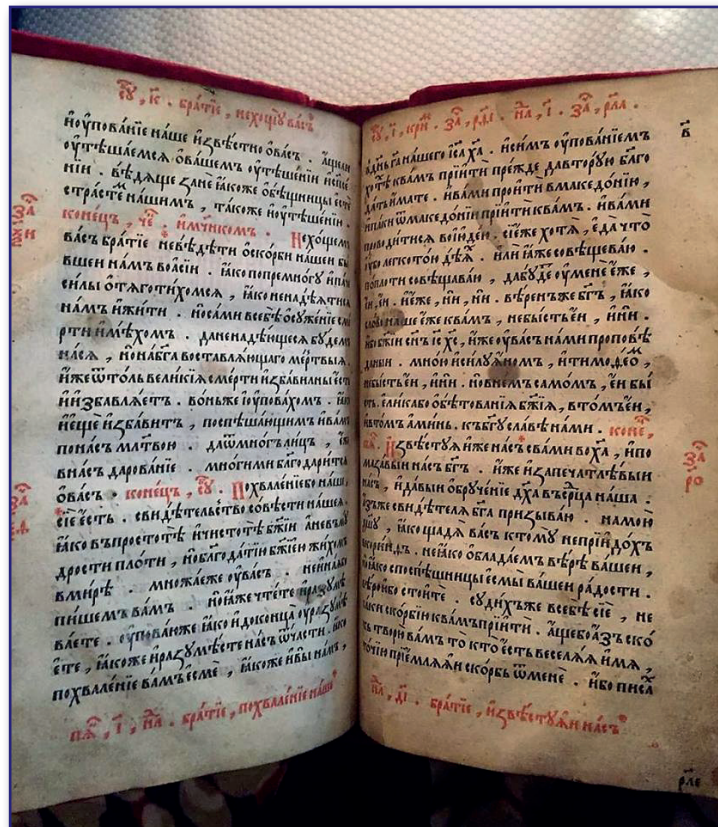
Зіставте зображення з означенням основних видів інформації.

Джерело: <https://2.bp.blogspot.com/-tX5WM-ya5E/VpArZqrlFwI/AAAAAAAAFLA/BSC0whh9gMA/s1600/Font-de-Gaume.jpg>.

Джерело: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Drumset_and_Tom_Tom_Setup_for_Symphonic_Dances_from_West_Side_Story.jpg.

Джерело: <https://umoloda.kiev.ua/img/content/i108/108763.gif>.

1x1 = 1	2x1 = 2	3x1 = 3	4x1 = 4	5x1 = 5
1x2 = 2	2x2 = 4	3x2 = 6	4x2 = 8	5x2 = 10
1x3 = 3	2x3 = 6	3x3 = 9	4x3 = 12	5x3 = 15
1x4 = 4	2x4 = 8	3x4 = 12	4x4 = 16	5x4 = 20
1x5 = 5	2x5 = 10	3x5 = 15	4x5 = 20	5x5 = 25
1x6 = 6	2x6 = 12	3x6 = 18	4x6 = 24	5x6 = 30
1x7 = 7	2x7 = 14	3x7 = 21	4x7 = 28	5x7 = 35
1x8 = 8	2x8 = 16	3x8 = 24	4x8 = 32	5x8 = 40
1x9 = 9	2x9 = 18	3x9 = 27	4x9 = 36	5x9 = 45
1x10 = 10	2x10 = 20	3x10 = 30	4x10 = 40	5x10 = 50
6x1 = 6	7x1 = 7	8x1 = 8	9x1 = 9	10x1 = 10
6x2 = 12	7x2 = 14	8x2 = 16	9x2 = 18	10x2 = 20
6x3 = 18	7x3 = 21	8x3 = 24	9x3 = 27	10x3 = 30
6x4 = 24	7x4 = 28	8x4 = 32	9x4 = 36	10x4 = 40
6x5 = 30	7x5 = 35	8x5 = 40	9x5 = 45	10x5 = 50
6x6 = 36	7x6 = 42	8x6 = 48	9x6 = 54	10x6 = 60
6x7 = 42	7x7 = 49	8x7 = 56	9x7 = 63	10x7 = 70
6x8 = 48	7x8 = 56	8x8 = 64	9x8 = 72	10x8 = 80
6x9 = 54	7x9 = 63	8x9 = 72	9x9 = 81	10x9 = 90
6x10 = 60	7x10 = 70	8x10 = 80	9x10 = 90	10x10 = 100

https://lh3.googleusercontent.com/proxy/DvSiYRgy5B2MhmvTO65p41bwwJqV-Annda5yvtvVDPlcvOYluzpsXMvAtaSxMTPXF_12Nwl9Fl2TDk7tOLQ-sm74MxqrqwZllU_9_nSaTBwikNw1HkQ-AFOL4eh3bNfi6IA.

Для передавання інформації на великі відстані спочатку використовувалися світлові сигнали, з винаходом електрики – пересилання сигналу по дротах, згодом – з використанням радіохвиль.

У ХХ столітті, у зв'язку з бурхливим розвитком медіа, на зміну традиційному друкованому текстові прийшли нові різновиди текстів, пов'язаних з кінематографом, радіо, телебаченням, відео, інтернетом, мобільними телефонами тощо. Такі повідомлення називаються медіатекстом.

Властивості інформації

1. **Об'єктивність інформації.** Інформація, що не залежить від особистісних поглядів того, хто її повідомляє, об'єктивна, вона відображає об'єктивну дійсність. Наприклад, фраза «На вулиці тепла погода» означає, що людина, яка її сказала, вважає погоду на вулиці теплою. Тобто інформацією тут буде те, що людина об'єктивно вимовила цю фразу.

2. **Достовірність інформації.** Інформація достовірна, якщо вона відображає дійсний стан справ. Достовірна інформація допомагає ухвалити правильне рішення. Недостовірною інформація може бути з таких причин:

- навмисне спотворення (дезінформація) або ненавмисне перекручення;
- спотворення внаслідок перешкод («зіпсутий телефон») і недостатньо точних засобів фіксації інформації.

3. **Повнота інформації.** Інформацію можна назвати повною, якщо її достатньо для розуміння та усвідомленого ухвалення рішення. Неповна інформація може привести до помилкового рішення.

4. **Точність інформації** визначається ступенем її близькості до реального стану.

5. **Актуальність інформації** – важливість для потреб аудиторії, злободенність, нагальність.

6. **Корисність (цінність) інформації.** Корисність може бути оцінена відносно потреб конкретних її споживачів і за тими завданнями, які можна розв'язати за її допомогою.

Завдання

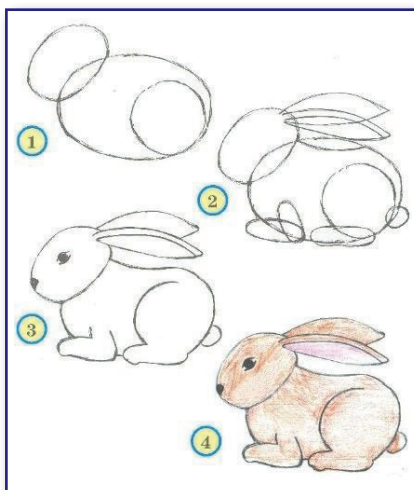
Розгляньте зображення і дайте відповіді на запитання:

1. Чи достовірний підпис під фотографією, яку надіслали вам з Києва? «До нас прийшла зима. Ось як тепер у нас: сніг та морози».

Джерело: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c4/Field_Hamois_Belgium_Luc_Viatour.jpg/330px-Field_Hamois_Belgium_Luc_Viatour.jpg.

2. Для кого буде корисна така інформація на фотографії?

Джерело: <https://i.pining.com/originals/78/13/82/781382b392d24f112fb05c9426ebbefc.jpg>.

3. Чи можна вважати цю інформацію повною, щоб зварити борщ?

Джерело: <https://www.smachno.in.ua/files/pershi/borshch/ingredyenty.jpg>.

4. Який підпис щодо зображення буде точніший?:

1 підпис: «На фото зображено 5 цуценят».

2 підпис: «На фото зображено багато цуценят».

Джерело: <https://today.ua/wp-content/uploads/2020/02/9-4-696x444.jpg>.

З плином часу кількість інформації зростає, інформація накопичується, відбувається її систематизація, оцінювання та узагальнення.

Старіння інформації полягає в зменшенні її цінності з плином часу. Старить інформацію не саме час, а поява нової інформації, яка уточнює, доповнює або відкидає повністю або частково ранішу.

Завдання. Чому можна сказати, що інформація на одній з фотографій застаріла?

Інформація за призначенням

1. Масова – містить загальну інформацію, зрозумілу більшій кількості людей.
2. Спеціальна – містить специфічний набір інформації, що може бути незрозумілою для більшості людей, але необхідною і зрозумілою в межах вузької групи, де вона використовується.
3. Особиста – набір відомостей, про яку-небудь особистість, що визначає її стан.

Завдання

Яке зображення відповідає розумінню понять масової, спеціальної, особистої інформації?

1.

Джерело: <https://passport.org.ua/images/idcard-news.png>.

2.

Джерело: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AAND9GcQrufPhQBnJieXA1vX2oh4dG2xQ1qk-RHhok_jCeSE42UtNKTSMeusqp=CAU.

Джерело: <https://knygy.com.ua/pix/13/54/5a/13545a7e4a74f133c51f77de7aa5693e.jpg>.

Поширення інформації

Поширення інформації – це доведення її до відома будь-яким способом.

Під поширенням інформації розуміють:

- 1) оприлюднення її у пресі, передання через радіо, телебачення чи з використанням інших мас медіа
- 2) поширення в інтернеті чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку;
- 3) викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам;
- 4) повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі;
- 5) вивішування (демонстрація) в громадських місцях плакатів, гасел, інших творів;
- 6) розповсюдження серед людей листівок.

Завдання

1. Придумайте назви повідомленням для розміщення в газеті, на телебаченні, радіо.
2. Складіть оголошення, що будуть розміщені біля кінотеатру, на рекламних стендах, на листівках до свята.

Додаток для вчителів

«ПРАВДИВА ЧИ НЕПРАВДИВА ІНФОРМАЦІЯ»

Одне з основних завдань медіаосвіти – формування вмінь, пов'язаних з розумінням, що таке правдива інформація, як відрізнити її від неправдивої. У цьому контексті важливим стає стандарт достовірності, що характеризується близькістю джерела інформації до події, процесу чи явища; компетентністю джерела в розгляданій проблемі; кількістю джерел (що більше, то більше гарантій, що відомості достовірні); зацікавленістю джерела інформації у правдивому висвітленні проблеми. Варто пам'ятати, що рівень довіри в дітей до візуальної, а не вербальної інформації, значно вищий. Це накладає більшу відповідальність на джерела інформації, що безпосередньо працюють з учнівською аудиторією.

Проблематика визначення правдивості інформації в курсі «Я досліджую світ» потребує розширення. Чому це важливо?

Сучасний розвиток нашого життя залежить від багатьох факторів, зокрема нашої діяльності. Наше ухвалення рішень залежить не тільки від відповідного рівня інформаційної грамотності та навичок критичного мислення, а й від доступу до якісної інформації. Неправдива, оманлива інформація збільшує ризик ухвалення поганих рішень.

Особливо актуальним стає поняття фейку – обману, шахрайства, підробки. **Фейк – це інформації у викривленому вигляді або подання свідомо неправдивої інформації.**

Фейком можна назвати і спосіб маніпуляції людьми через надання неповної інформації, спотворення навіть частини інформації з метою підштовхнути аудиторію до дій чи створення певних ідей, які потрібні авторів/авторам цього фейку.

Ознаки фейків такі:

- нема джерел інформації або вони анонімні;
- використано недостовірні дані (повідомлення, зображення тощо);
- думка подається як факт (те, що справді відбулося);
- значне емоційне забарвлення контексту, змісту;
- однобоке, спотворене, недостовірне подання інформації.

Джерело: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/22563/2019-03-08-yak-rozpiznati-feikovu-novinu-infografika-mizhnarodnoi-federatsii-bibliotek/>.

Тому дуже важливо навчити учня початкової школи відрізняти правдиву інформацію від фейкової на прикладі медіатекстів.

Завдання

Прочитайте новинне повідомлення. Скажіть, чи це фейк? Аргументуйте своє припущення.

Летючі пінгвіни

Час новини: 1 квітня, 25 годин 40 хвилин

Газета «Новини від Гаррі Поттера»

https://ichef.bbci.co.uk/news/ws/834/amz/worldservice/live/assets/images/2015/04/01/150401133256_penguins_flying_624x351_bbc.jpg.

https://www.youtube.com/watch?v=5_hd25_XjIs.

Вчора жителі міста Києва стали свідками незвичного явища. Над містом пролітала зграя пінгвінів. Як бачимо на фото, що зробив випадково зі свого будинку киянин, пінгвіни пролітають над містом. Дивним було те, що це відбулося на початку літа, а не восени. І ще один дивний факт. Зазвичай пінгвіни літають з півночі на південь, але багато людей бачили їх високо в небі, як вони летіли в іншу сторону. Наші журналісти звернулись до працівників Міністерства погоди, щоб вони пояснили це дивне явище. Нам дали відповідь, що вони придумали машину погоди, яка впливає тільки на пінгвінів. І через це вони змінили місце свого проживання і наразі будуть жити під Києвом.

Автор: Невідомий

Коментар

Завдання вчителя разом з учнями виявити, що це фейк. Використайте інфографіку Міжнародної федерації бібліотек, подану вище, «Як розпізнати фейкові новини».

Кілька ознак цього фейку:

- дата і час;
- назва газети;
- фотографія взята з інших джерел, а не знята з будинку. На фото є напис англійською мовою, який можна перекласти. На фото зображене не місто, а берег океану (моря);
- пінгвіни не літають і живуть в Антарктиді;
- Міністерства погоди немає, а хто сказав про машину погоди – невідомо;
- автор Невідомий, тобто анонім;
- найпевніше, все це жарт.

Додаток для вчителів «БЕЗПЕЧНИЙ ІНТЕРНЕТ»

У першому розділі докладно описано, які виклики перед учнями початкової школи може створювати інтернет. Корисним для вчителя буде інфографіка «Маніпуляції та фейки в соцмережах».

Пропонуємо переглянути анімаційні ролики «Кібербулінг. Як я перестала/перестав бути жертвою» створений у межах Всеукраїнської кампанії проти кібербулінгу «Docudays UA».

Анімаційний ролик «Mr. Nox». Анімація заснована на реальній історії школярки Марти Новосад:
https://www.youtube.com/watch?time_continue=104&v=KuCuc6jcKUc&feature=emb_logo.

Анімації засновані на реальних історіях учнів, які змогли захиститися від кібербулінгу:

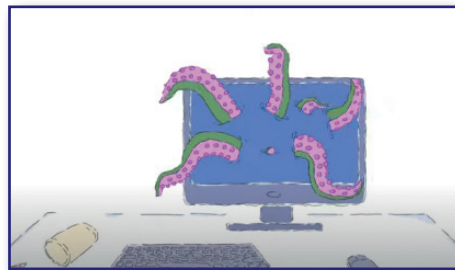
<https://www.youtube.com/watch?v=2GQdfpdrvZA>,

https://www.youtube.com/watch?time_continue=73&v=KHWR4755_Gc&feature=emb_logo.

Завдання

Пропонуємо скриншоти кліпу, за яким можна дати учням завдання скласти усно власне оповідання «Боротьба з кібербулінгом» (див. вище). По закінченні роботи заслуховуємо декілька розповідей і пропонуємо учням переглянути кліп провести бесіду за запитаннями:

- Чи правильними ви вважаєте дії дівчинки та її мами?
- Які висновки кожен для себе зробив з цього кліпу?

Додаток для вчителів «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО»

Авторське право виникає з моменту створення твору і регулює правовідносини, пов'язані зі створенням і використанням комп'ютерних програм, фільмів, текстів, фотографій, літературних творів, рекламних проспектів тощо. Авторське право захищає результат людської творчості, воно непорушне, отже, лежить у сфері права інтелектуальної власності і захищається як звичайне право власності. Наприклад, якщо хтось передруковує статтю (повністю або частково) без посилання на автора й видання, то це плагіат. Простіше кажучи, це крадіжка того, що інша людина створила. На цьому наголошує стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права», плагіат – це оприлюднення (опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не автор цього твору.

Для позначення авторського права використовується знак охорони авторського права © – копірайт. Цей знак складається з великої латинської літери С, обведеної колом ©, прізвища та ініціалів особи або назви організації, яка володіє правом на твір, та року першої публікації твору.

Наприклад, © *Петренко П. П.* 2006.

Інший вид порушення авторського права, на відміну від плагіату, часто називається піратством. Піратство – копіювання та розповсюдження копій на аудіокасетах, на компакт-дисках, з використанням інтернету: аудіопіратство, відеопіратство, кіберпіратство тощо. Це дії, спрямовані на протиправне використання творів, що належать іншим особам. Законодавство України за піратство передбачає відповідальність.

Водночас існують результати творчої діяльності, які не становлять об'єкт авторського права і можуть вільно використовуватись:

- новини дня або поточні події, що мають характер звичайної інформації;
- твори народної творчості (казки, прислів'я, приказки, пісні та інший фольклор);
- державні офіційні документи – закони, укази, постанови тощо;
- символи і знаки органів державної влади;
- грошові знаки.

Авторське право на більшість творів діє протягом усього життя автора й 70 років після його смерті, після чого твір переходить у суспільне надбання і ним можна користуватися. Але це не значить, що людина може не вказувати на автора при користуванні твором або видавати його за свій. Це стосується навіть маленької цитати.

Завдання для учнів

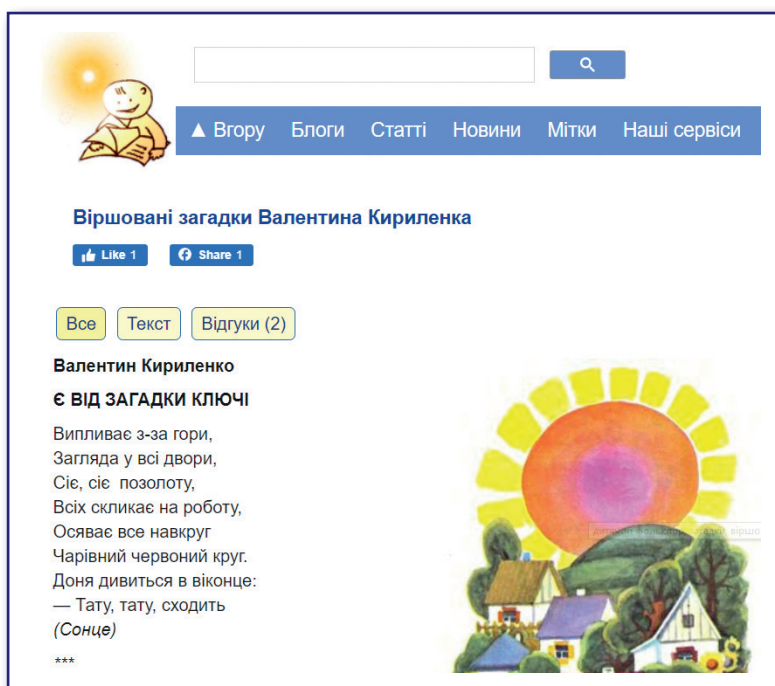
Вчителька попросила учнів створити у вигляді вірша загадку, записати в зошиті й принести наступного разу на заняття. Вона попередила, що якщо хтось не зможе її придумати, то хай знайде в інтернеті й обов'язково напише хто її автор.

Один з учнів приніс загадку **про сонце** у вигляді вірша і сказав, що він сам її склав.

*Випливає з-за гори,
Загляда у всі двори,
Сіє, сіє позолоту,
Всіх скликає на роботу,
Осяває все навкруг
Чарівний червоний круг.*

Але вчителька натрапила на оцю сторінку в інтернеті:

<https://mala.storinka.org/віршовані-загадки-валентина-кириленка.html>.

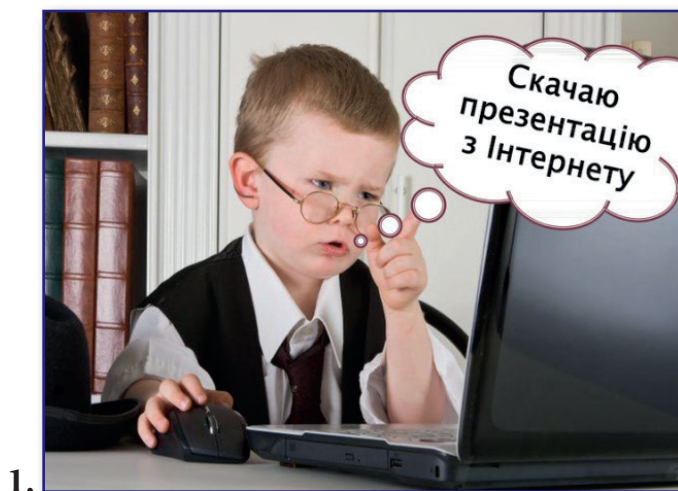

Що забув зробити учень?

Як він може виправити свою помилку?

Завдання для учнів

Встанови зв'язок між трьома зображеннями. Які висновки можна зробити.

Джерело: https://naurok.com.ua/uploads/files/9192/21097/21306_images/2.jpg.

2.

Джерело: https://stscherer.files.wordpress.com/2013/07/283463_original_r_b_by_antje-delater_pixelio-de.jpg.

3.

Джерело: <https://minfin.com.ua/img/2015/7109788/fbf23551891cf015e8d23e17766abd3e.jpeg>.

Коментар

Учні мають встановити, що на всіх зображеннях зображено порушення авторських прав.

Завдання для учнів

Перегляньте відеоролик «Тимур та авторське право» (3 хв 20 с.), який є у вільному доступі.

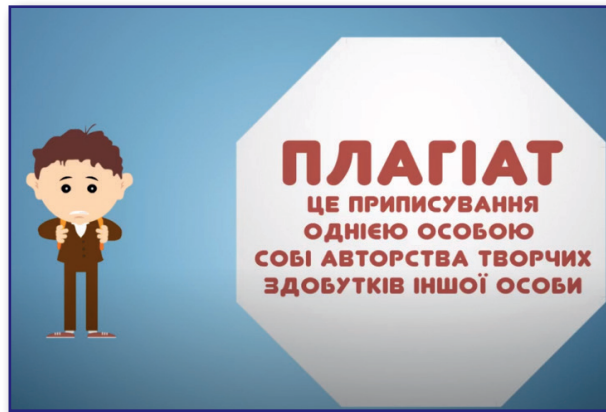
Посилання:

<https://www.youtube.com/watch?v=YAuh-comFgA>,

<https://ilaw.center/scho-take-avtorske-pravo-pryhody-tymura/>.

По завершенні перегляду поставте запитання:

1. Що таке плагіат?
2. Чому цього не можна робити?
3. Що могло б бути з Тимуром, якби він не послухав друзів, які його попередили про те, що не можна копіювати з інтернету для продажу?
4. Чому з навчальною метою можна демонструвати твори і продукцію інших авторів? (немає комерційної зацікавленості)
5. Що означає знак © на руці? Чому саме на руці він зображений? (авторський знак на людській долоні, яка створює твори, наприклад, мистецтва)

<https://www.youtube.com/watch?v=YAUh-comFgA>.

<https://ilaw.center/scho-take-avtorske-pravo-pryhody-tymura/>.

Завдання для учнів

У таблиці подано різноманітні символи, що зображують твори, які охороняє авторське право. Знайдіть відповідність між символом та текстом, поданим нижче від таблиці. Зважте на те, що на одну текстову тезу може припадати кілька зображень символів.

Джерело: <https://www.copyrighted.com/uploads/3/r/3/9/77aqz66wm9zz0o2h7wwp.jpg>.

1. **Література** – романи, оповідання, нариси, вірші, рукописи, статті, програмне забезпечення для комп'ютера та додатки для смартфонів.
2. **Музика** – музичні ноти, мелодії та тексти музичних творів.
3. **Звукозаписи** – компакт-диск та інші записи.
4. **Аудіовізуальні (мультимедійні)** – фільми, телевізійні шоу, онлайн-відео, сценічні вистави, відеоігри та слайд-шоу, пантоміми та хореографія.
5. **Мистецтво** – графіка, образотворче мистецтво, фотографії, карти, схеми та скульптури.

ГЛОСАРІЙ. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ОЗНАЧЕННЯ

Анімація – вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом знімання послідовних фаз руху намальованих (графічна анімація), об'ємних (об'ємна анімація) або цифрових (комп'ютерна анімація) об'єктів.

Аудиторія медіа – стійка сукупність людей, об'єднаних спільними інформаційними потребами.

Відеогра – непродуктивна діяльність, мотив якої полягає в самому процесі. Дії гравців координує комп'ютерна програма, що організовує ігровий простір і може виступати в ролі партнера або встановлювати зв'язок між гравцями.

Інформація – це будь-які дані, які закріплені людиною на матеріальному носії для передавання у часі та/чи просторі.

Кіберпростір – поняття, що вийшло з американського життя, введене письменником Вільямом Гібсоном у п'єсі «Le Neuromancer». Воно описує віртуальний простір, в якому циркулюють електронні дані всіх комп'ютерів світу.

Комунікація – це процес передавання інформації, який становить механізм взаємин між людьми. Розрізняють автокомунікацію, міжособистісну, групову та масову комунікацію.

Критичне мислення (бачення, оцінювання) – це психологічний механізм медіаграмотності, здатність до сприймання повідомлень такими, як вони є, й подальше оцінювання у відповідному середовищі, глибоке й детальне розуміння історичного, економічного та художнього контекстів систем, поданих у повідомленні, здатність уловлювати нюанси в поданні інформації та відмінність від форм подання інших повідомлень на цю тему, здатність зробити висновки про сильні та слабкі сторони повідомлення.

Маніпуляція – спеціальний спосіб, що впливає на поведінку індивіда чи групи осіб у суспільстві, змушує їх піддаватися впливові.

Мас-медіа, медіа – засоби одночасного передання інформації групі людей, тобто канали масової інформації (радіо, телебачення, преса, кіно, фотографія, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, інтернет тощо).

Медіаграмотність – це розуміння способів, за допомогою яких медіа створюють різні типи повідомлень, того, як вони подають інформацію і які методи використовують для організації матеріалу, критичний погляд на медіаконтент.

Медіаосвіта – формування медіаграмотності на матеріалах та за допомогою мас-медіа, кінцева мета якої критичне сприйняття медіаповідомлень.

Медіарепрезентація – інтерпретація медіаканалом певних події, фактів та явищ.

Медіатекст – повідомлення, текст будь-якого медійного виду і жанру.

Меседж – це найважливіша ідея, яку має взяти з новини, публікації, блогу, інтерв'ю, репортажу, ток-шоу, фільму, літературного або музичного твору, реклами тощо цільова аудиторія.

Мультимедіа – комбінування різних форм подання інформації на одному носії, наприклад текстової, звукової і графічної або, останнім часом все частіше, анімаційної і відео.

Нові медіа – термін, який в кінці ХХ ст. стали застосовувати до інтерактивних електронних видань і нових форм комунікації виробників контенту зі споживачами для позначення відмінностей від традиційних медіа (наприклад, газет), цим терміном позначають процес розвитку цифрових, мережових технологій і комунікацій.

Реклама (від лат. *reclamare* – «поновлювати крик, знову кричати, кликати, голосно заперечувати») – спеціальна інформація про осіб чи продукцію, що розповсюджується в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання прибутку або привернення уваги до соціальних проблем.

Фотографія – зафіксована за допомогою фотокамери в електронному або плівковому вигляді миттєвість життя.

ПРО АВТОРА

Відомості про автора

Мокрогуз Олександр, завідувач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, доцент, кандидат педагогічних наук. Співавтор шкільних програм, підручників та навчально-методичних посібників і з громадянської освіти, історії, медіаосвіти, рекомендованих МОН для загальноосвітньої школи та педагогічних ВНЗ України. Член Всеукраїнської Спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Мокрогуз Олександр

Медіаграмотність в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»

Навчально-методичний посібник

Загальна редакція: Оксана Волошенюк, Валерій Іванов

Літературна редакція: Олексій Першко

Дизайн та верстка: Андрій Чернявський

Відповідальність за ілюстративний матеріал несе автор

Академія української преси

тел. (044) 223 73 11

Сайт: <http://aup.com.ua/>

Портал «Медіаосвіта та медіаграмотність»: <http://www.medialiteracy.org.ua/>

Сторінка на Facebook: <https://www.facebook.com/aupfoundation>